

Küresel Neoliberalizmin Sosyal Refah ve Sosyal Hizmetlere Yansıması

Serdar Aykut¹

Özet

Dünyamızı etkileyen ve çeşitli boyutlara sahip olan küreselleşme, toplumsal yaşamımızda birçok farklı alanı etkilemiştir. Küreselleşme kavramının etkili olduğu alanlardan biri de sosyal politikalar. Ülkelerin belirlediği ve hayata geçirdiği sosyal politikalar ise toplumun sosyal refah sistemini ve sosyal hizmetlerin niteliğini doğrudan etkilemektedir. Sosyal hizmetler birden fazla meslek ve disiplinin birlikte etkin çalışmaları gerçekleştirildiği bir sosyal politika alanını tanımlamaktadır. Sosyal refah anlayışı, toplum refahını arttırmak ve yaşam standartlarını yükseltmek hedefiyle devletin doğrudan piyasaya aktif katılımını esas alan bir devlet yaklaşımı şeklinde ortaya çıkmıştır. Ekonomi, sosyal yaşamın esas kurumlarından olup, küreselleşmeyle birlikte oluşan gelişmelerin ötesinde kalmaz. Refah devletinin gelişim süreci, küreselleşme ve ekonomide yeni liberal politikaların bir sonucu olarak gelişim göstermiştir. Sosyal refah sistemindeki bir değişim, sosyal yapının her unsurunu etkiler. Neoliberalizm; refah devleti anlayışını oluşturan her bireye sunulacak sosyal hizmetler, etkin sosyal destekler ve tam istihdam benzeri evrensel yaklaşım ve kurumlara yönelik farklı bir anlayışa sahiptir. Neoliberalizme göre sosyal devlet, sorumluluk yüklemekten, karşılıksız yaptığı sosyal harcamalarla bireylerin özgüvenlerine ve girişimci yönlerine zarar vermektedir. Neoliberalizm, piyasayı sosyoekonomik kararları bir bütün olarak belirleyen bir yapı şeklinde değerlendirir. Bundan ötürü neoliberalizm ideolojisinde, toplumun maksimum faydası, sosyal refah, sosyal devlet ve sosyal hizmetler gibi kavramlar ön planda değildir. Toplumların ilerlemesinde sosyal hizmetlerin önemli bir rolü olmuş ve her dönem insanlar için önem arz etmektedir. Bu çalışmada küreselleşmenin özellikle dünyamızdaki neoliberal politikalar ekseninde sosyal refah ve sosyal hizmetlere olan etkisi değerlendirilmiştir.

1 Dr. Öğr. Üyesi, Çankırı Karatekin Üniversitesi, serdaraykut@karatekin.edu.tr,
ORCID ID: 0000-0002-3317-0634

Giriş

Küreselleşme sosyal hizmetler gibi çok boyutlu bir kavramdır. Son zamanlarda küreselleşme gerek uluslararası düzlemde gerek yapılan araştırmalarda çoğunlukla kullanılan bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Küreselleşmenin tam olarak onaylanmış bir tanımına rastlanmamaktadır. Literatür incelendiğinde küreselleşmenin, globalleşme, evrenleşme, uluslararasılık, karşılıklı birliktelik ve batılılaşma gibi bir takım farklı terimlerle eşanlamli olarak kullanıldığı görülmektedir (Bayar, 2008: 25). Günümüzde, dünyamızın küresel bir köy haline dönmesinin nedenlerinden biri de tarihsel olarak geçmişten bugüne yaşanan birliktelikler ve gelişmeler olmaktadır. Özellikle son zamanlarda küreselleşme kavramı ile ilgili yapılan araştırmalar, çoğunlukla küresel bir köy haline dönüşen dünyamızın neden bu duruma geldiğinin sebebini açıklamaya yönelik yapılmaktadır (Toprak ve Çelik, 2022: 961). Küreselleşme, 1980'li yıllardan itibaren sosyal bilimler alanında faaliyet yürüten akademisyenden, politikacıya; sendikacından iş adamına; öğrenciden esnafa; zenginden yoksula her bireyin ve her sosyal grubun ilgi alanındaki gelişmelerin neden ve sonuçlarını açıklamak için kullandığı bir kavramdır (Şenkal, 2005:106). Bundan ötürü küreselleşme, 1980-2000'li yıllardaki bir görüşe göre, dünyanın ekonomik refahını sağlayan bir dönem olarak iyiliklerin ve pozitif gelişmelerin kökeni şeklinde görülürken, diğer görüşe göre ise çağımızın bütün hastalıklarını taşıyan tüm kötülüklerin ve olumsuzlukların kaynağı olarak görülmüş ve buna yönelik anlamlar yüklenmiştir (ILO, 2006; Alper, 2012). Küreselleşmenin sosyoekonomik, kültürel ve siyasal yönleri söz konusudur. Küreselleşme isminin etkili olduğu alanlardan biri de sosyal politikadır.

Sosyal politika, kavram olarak ilk kez Riehl tarafından 19'uncu yüzyılın ortalarında kullanılmaya başlanmıştır. Bu kavram tarihsel açıdan bir program, mücadele ve parolayı ifade etmek için ortaya çıkmıştır (Gülmez, 2000). Sosyal politikalar; bir ülkede devletin vatandaşlarının refahı ve mutluluğunu gerçekleştirmek amacıyla ülke insanının sağlık, güvenlik, beslenme, eğitim, korunma, istihdam ve barınma ihtiyaçlarını sağlaması açısından aldığı kararlar ve yürüttüğü uygulamaların bütünüdür (Bedir, 2012: 3). Geleneksel anlamda sosyal politika değerlendirildiğinde barınma, düzenli gelir, sağlık, eğitim ve sosyal hizmetler olmak üzere beş ana başlığa ayrıldığı görülmektedir (Thompson, 2013). Sosyal politika, devletlerin sahip olduğu ideolojiye ve toplumsal gelişmişlik seviyesine bağlı olarak içerik ve kapsam açısından farklılıklar göstermektedir. Sosyal politika alanı, siyaset ve ekonomiyle olan yakın ilişkisiyle anlam kazanır (Koray, 2007). Sosyal politikanın gelişimi, insan hakları ve demokrasi ile bağlantılıdır. Sosyal politika kavramını tek bir yönden açıklamak bu anlamda zordur

(Haan, 2007). Genel olarak toplumların tarihsel değişim süreçlerini her açıdan izleyerek sosyal politikaları yorumlamak ve açıklamak mümkün olabilmektedir. Sosyal politika; kamu müdahalesi ve kollektif kendi kendine destek mekanizması olarak iki temel araca sahiptir. Kamu müdahalesinin günlük yaşamımızdaki çıktıları, mevzuat ve müesseseler olarak iki türde karşımıza çıkmaktadır (Tuna ve Yalçıntaş, 1981: 200-2006). Sosyal politikalar, sosyal içerikli politikalardan oluşmakta ve devletin toplumdaki tüm bireylere refah ve sosyal koruma amacını hedeflemektedir. Devletleri, toplumların çıkarlarını korumak ve ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla serbest piyasa şartlarında terk edilmeyecek hizmetleri yerine getirmekle sorumlu tutar (Altan, 2003). Sonuç olarak sosyal politikalar devlet içinde planlanarak uygulanmaktadır. Sosyal devlet, ekonomik ve sosyal açıdan dezavantajlı birey ve gruplara yönelik koruyucu sosyal politikaları içermektedir. Bundan dolayı sosyal devletlerde, istihdam, kamu yararının gözetilmesi, eğitim, sağlık, sosyal güvenlik, beslenme, planlama, işsizlik, çalışma koşulları ve diğer refah hizmetleri önemsenmektedir (Karataş, 2001b: 277).

Sosyoekonomik bir sistem olarak neoliberalizm, piyasadaki sermayenin devletin egemenliğinden çıkmasını, emek ve değerin piyasa şartlarına terk edilmesini ve ekonomik çalışmaların serbest piyasa yapılarına bırakılmasını savunmaktadır. Bu açıdan neoliberal ideolojinin esas özelliği, finansal ve mali hareketlerin alanını kısıtlayan her türlü ulusal ve uluslararası düzenlemeleri ortadan kaldırmak, devleti kamusal çıkar adına uyguladığı sosyal politikalardan vazgeçirtmek, sermayenin serbestliğini sağlayarak kendi kendine işleyen bir piyasa yapısını oluşturmak ve dünyanın her yerine aşama aşama yayılarak bir anlamda kendisini de küreselleştirmektir (Dumenil ve Levy, 2009: 42-43). Günümüzde her alanda hızla artan küreselleşmenin bir olumsuz sonucu olarak ülkelerin neoliberal politikalarında hızlı bir artış olduğu gözlemlenmektedir. Sosyal hizmetler, sosyal yaşamın temel alanlarından olup, küreselleşme sayesinde yaşanan gelişmelerden uzakta kalmaz. Bu çalışmada küreselleşmenin neoliberalizm özelinde sosyal refah ve sosyal hizmetlere olan etkisi değerlendirilmiştir.

1. Küreselleşme Kavramı ve Boyutları

Dünya ekonomilerinin, toplumlarının ve kültürlerinin giderek bütünleşmesini ve birbirine bağımlılığını ifade eden kavram olan küreselleşme, çağımızın en önemli ve tartışmalı konularından biri haline gelmiştir (Held ve McGrew, 2007). Küreselleşme terimi ekonomik, sosyal, kültürel ve politik olguları tanımlamak için kullanılmış ve ülkelerin ilerlemesi için güçlü bir etken olarak benimsenirken bir açıdan da geleneksel değerlere ve yaşam tarzlarına yönelik bir tehdit olarak eleştirilmektedir (Stiglitz, 2003). Küreselleşme

günlük yaşamımızda sıklıkla karşılaştığımız bir kavram olmasına rağmen bu kavrama dair çok net bir tanım yapılmamıştır (Olgun, 2006). Bu kavramın ortak bir tanımının yapılamamasının bir nedeni, kavramı tanımlayanların duruma kendi alanlarından hareketle bir açıklama yapmalarındır. Böylece ortak bir tanım üzerinde anlaşamama durumu ortaya çıkmıştır (Elçin, 2012). Çok geniş kapsamlı etkilere sahip olan küreselleşmenin karmaşık bir olgu olması, kavramın çağrıştırdığı çeşitli duygusal yan anlamları içermesi ve günlük siyasi dilde çoğunlukla kullanılması küreselleşmeyle ilgili var olan kavram kargaşasının bir başka sebebi olabilmektedir (ILO, 2006: 24). Küreselleşme; hiçbir unsurun dışlanmadan sivil toplum örgütlerinin, kişilerin, devletlerin, piyasaların ve şirketlerin bütünleşmesi sürecidir. Küreselleşme yalnızca bugün ile ilgili değil, aynı zamanda geçmiş ve geleceğin bir etkileşiminin sonucudur (Friedman, 2000). Küreselleşme sürecinde sosyoekonomik, sosyokültürel ve siyasal düzlemde birtakım ortak değerler sınır olmadan dünyaya yayılmaktadır (Özkan, 2006). Başka seçeneği olmadığı iddia edilen serbest piyasa ekonomisi ve liberal demokrasinin genel olarak dünyaya yayılması ile küreselleşmenin bir açıdan tarihin sonu olduğu söylemi vurgulanmakta ve bu sonu hazırlayan durumun serbest piyasa ekonomisine dayanması olarak belirtilmektedir. Sermaye odaklı üretim sistemi ülke sınırlarını aşma ve dünya pazarı oluşturma sürecindedir (Marx, 1999; Fukuyama, 1999). Bu süreç reel piyasanın kontrolüne, doğal kaynakların ve emeğin aşırı kullanımına sebep olacaktır (Amin, 2004). Bundan ötürü küreselleşme bir yönden yeni bir emperyalizm şekli olarak görülmektedir (Wood, 2006: 173). Küreselleşme sürecinin temel amacı hedef ve beklentileri birbirine benzer bir toplumu yaratmaktır. Küreselleşme sürecinin, ulus devletlerin kendi ekonomik politikalarını yürütme ve karar verme süreçlerindeki takdir yetkisini ortadan kaldırdığına dair ifadeler rastlanmaktadır (Pierson, 1998: 785). Bir başka açıdan küreselleşme sayesinde egemenlik ve özgürlüklerin artmasından da söz edilmektedir. Buna benzer karşıt durumlar ise, ayrıcalık ve ötekileştirilmenin, servet ve fakirliğin, özgürlük ve kısıtlamaların yeniden dağılımını getirmekte ve daha önce olmayan bir yeni tabakalaşma meydana getirmektedir. Bunların sonucunda ülkeler ve bölgeler arası gelir dağılımında ciddi eşitsizlikler ortaya çıkmaktadır. Bu noktada küreselleşme zorbalığın yeni bir formatına dönüşmektedir (Bauman, 2021: 30-33). Farkında olalım ya da olmayalım, modernitenin desteklediği içinde bulunduğumuz bu küresel çağda insanlar daha konforlu, daha sağlıklı ve daha kolay bir yaşam sürebilmektedir. Fakat modernite aynı zamanda insan onuruna ve dezavantajlı bireylerin daha fazla artmasına sebep olmakta ve insanlar neredeyse benliğin duygusal yönlerini kaybetmiş robotlara benzemektedirler (Wijaya, 2023). Küreselleşme, yeni dünya düzeni veya küresel köy benzeri

ifadelerle tanımlanan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Farklı ulusların birleşmesi ve karşılıklı bağımlılığı olarak tanımlanan küreselleşmenin, son yıllarda yaygınlaşmasıyla birlikte geleceği de öngörülemez bir hale geldi (Cavusgil, Knight ve Riesenberger, 2020). Ülkeler, farklı kültürlerle bağlantı kurmak ve gelecekteki kararlarında etkili olabilmek için küreselleşme düşüncesinden faydalanmaktadır. Küreselleşme süreci, ülkeleri demokrasiler ve çoğunlukla benimsenmiş kapitalizm arasındaki bağlantılarla baş etmeyi ve uyumu sağlar. Son birkaç yıldır uluslararası sistemlerin içinde yer alan Uluslararası Para Fonu, Dünya Ticaret Organizasyonu, Dünya Bankası, Dünya Sağlık Örgütü, Uluslararası Ticaret ve Yatırım gibi kuruluşlar dünyayı küresel bir köy haline getirmektedir. Küreselleşmenin ekonomik, siyasal ve sosyal yönden çok çeşitli dezavantajları ve avantajları söz konusudur (Khursheed, 2023). Küreselleşme, birbiriyle birtakım süreçler ve etkileşimli etkenler dizisi ile etkileşimli bir yapı içerisindedir. Örneğin, uluslararası bir ekonomik uyumdan bahsetmek için ülke yönetici ve karar alıcılarının arzının yanında şirketlerin ve yatırımcıların da talebi önemsenmektedir. Ekonomik küreselleşmenin olabilmesi için siyasi küreselleşmeyle etkileşim gerekmektedir (Brenner, 1999: 43-44). Küreselleşmenin ekonomi alanında neoliberalizm akımının yaygınlaşıp çoğalması, siyasetin uluslararası boyutlara ulaşması, kültürde homojenlikten daha çeşitli bir yapıya geçilmesi, enformasyonda ağ toplumunun artmasına ve ulaşımda coğrafi sınırların eski etkisini yitirmesi gibi birtakım sonuçları olduğuna dair açıklamalarına rastlanmaktadır (Duman, 2011).

Çok boyutlu bir yapıya sahip olan küreselleşmenin sosyokültürel, ekonomi, bilgi ve teknoloji, çevre, eğitim ve siyasi boyutları olmak üzere altı temel boyutu olduğundan söz edilmektedir. Günümüzün farklı ülkelerinde yaşayan toplumları arasında etkileşim önemli bir noktaya gelmiştir. Birbirinden haberi olmayan ve birbirlerine tanıdık gelmeyen uzak farklı toplumlar arasında yaşam tarzları açısından ortak paydalar etrafında birliktelikler oluşmakta, birtakım beğeni ve ilgi alanları gibi konularda belirli bir uyumluluk ortaya çıkmakta ve böylece küresel boyuta sahip bir kültür oluşmaktadır (Bayar, 2008). Ekonomik küreselleşme, dünya ölçeğinde karşılıklı faaliyetlerle yapılan ekonomik etkileşimlerin artması ve iş birliği neticesinde yaygınlaşması olarak tanımlanmaktadır (Göngen, 2013: 122). Küreselleşme koşullarının en önemli nedeni olarak bilgi teknolojileri gelmektedir. Bilgi teknolojileri ve internet kullanımının yaygınlaşarak artması ve bu artışın ülkelerin ekonomi, savunma ve kültür alanlarını doğrudan etkilemesi ile bilgi ve teknoloji önemli bir küresel boyut haline gelmiştir (Turner ve Khondker, 2019, s. 50). Dünya'nın demografik yapısındaki nüfus artışı ile paralel olarak bireylerin de taleplerinde aynı şekilde hızlı bir artıştan söz etmek mümkündür. Bu

sosyodemografik değişimin sonucu olarak çevre sorunları başta olmak üzere çeşitli sorunlar ortaya çıkmıştır. Günümüzde hızlı nüfus artışlarının bir sonucu olarak ortaya çıkan çevre sorunları küresel bir boyutu olan etkiye sahip olmuştur. (Baykal ve Baykal, 2014). Dünyamızın sonuç olarak herhangi bir bölgesinde yaşanan çevresel sorun kaynaklı gelişmeler sadece o yerle sınırlı kalmayıp diğer bölgeleri de etkileyebilmektedir (Tuncel, 2017: 88). Küreselleşmenin eğitim konusundaki etkileri 1800'lü yılların sonlarına doğru tartışılmaya başlanmıştır. Ekonomi ve ticaretteki birlikteliklerin bir sonucu olarak 1900'lü yılların sonlarında iş yaşamında ihtiyacı hissedilen eleman nitelikleri değişmeye başlayınca, eğitimin görevi de farklılaşmış, küreselleşen dünyada küresel hale gelen değerleri kolayca içselleştirip, ulusal bağlamdaki değerleri koruyabilen bireyler yetiştirmek ülkeler için eğitim alanında yeni görevler ortaya çıkmıştır. Bundan ötürü ülkeler kaliteli insan gücü yetiştirmek istedikleri takdirde eğitimlerini de küresel gelişmelerden hareketle yapılandırmaktadırlar (Uslu Çetin, 2015). Siyasi küreselleşme ise, uluslararası siyasal güç, hakimiyet ve yönetim şekillerindeki yapısal ve radikal değişim olarak bilinmektedir (Bayar, 2008:28). Küreselleşmenin bir sonucu olarak toplum ve birey ilişkisinin yeniden tanımlanması ihtiyacı ortaya çıkmış, ulus devletin etkisi azalarak devletin etkin ve sınırlı yapıda olması zorunluluğu yoğun bir şekilde tartışılmaya başlanmıştır (Aktel, 2001). Küreselleşmenin siyasi alandaki etkileri çoğunlukla ulus devlet kavramının zamanla değişmesi bağlamında meydana gelmektedir. Küreselleşme ile siyasi sınırların önemsiz hale gelmesi, ürün, işgücü, sermaye üzerindeki her türlü hareketliliğin artması önündeki tüm engellemelerin ortadan kaldırılması, ulus devletin sahip olduğu kontrolü ve denetimi günümüzde giderek azaltmaktadır (Elçin, 2012).

1.1. Küreselleşmenin Sosyal Sorunları

Küreselleşmenin gelir dağılımı eşitsizliklerini arttırdığına dair birçok göstergeden bahsetmek mümkündür. Küreselleşmeyi savunan kesimler küreselleşmeyle birlikte oluşan bütünleşmesinin var olan kaynakların kullanımında etkinliği ve global düzlemde toplam refahı arttıracığını, böylelikle herkesin kazançlı çıkacağını, toplumlar arasındaki eşitsizliklerin azalacağını ifade etmektedirler. Sonuç olarak etkin bir bütünleşmeyle gelişmiş ülkeler ile gelişmekte olan ülkeler arasındaki gelir eşitsizliğinin azalacağını belirtmişlerdir (Alper, 2012: 214). Diğer taraftan küreselleşmeye karşı olan kesimler ise bu sürecin ülkeler ve toplumlar arasındaki eşitsizlikleri daha fazla arttırarak derinleştirdiğini belirtmektedirler. 2008 yılında 633 milyon kişi günde 1.225 doların altında bir gelire aylık sınırı altında yaşamını sürdürmektedir. Ayrıca 1.75

milyar kişi ciddi yoksulluk riski içinde olup, gerekli eğitim, beslenme, barınma ve sağlık hizmetlerinden faydalanamamaktadır. Temiz su erişimi olmayan 884 milyon insan ve hijyenik olmayan bir ortamda yaşayan 2,6 milyar insan olduğu ifade edilmektedir (ILO, 2011: 20). Yakın geçmiş incelendiğinde, kişi başına düşen gelir açısından dünyanın en zengin ve en yoksul ülkeleri arasında olan fark 1970'lerde otuz kat iken, bu fark 1990'lı yıllarda yetmiş katına kadar artış göstermiştir. Birleşmiş Milletler verilerine göre ise en zengin %20 ile en fakir %20 arasında olan fark 140 kata kadar artış göstermiştir (Koray, 2012: 199). En zengin ülkeler ile en yoksul ülkeler arasındaki ekonomik eşitsizlik, özellikle küreselleşme sürecinin başladığı 1970'li yıllar ile 2005 arasındaki 30 yıllık dönemde tarihsel olarak önceki 150 yıllık dönemde oluşan eşitsizlikten daha fazla olmuştur (Ar, 2007: 264). Yoksulluğa bakıldığında dünyada mutlak yoksulluk sınırında hayatını devam ettiren insanların sayısı 1990 yılında 1.237 milyon iken, 200 yılında 1.100 milyona düştüğü görülmektedir. Fakat dünyanın yoksul nüfusundaki bu düşüş dünyanın bütün bölgelerinde dengeli olmamıştır. Aslında dünya nüfusunun büyük bir çoğunluğunu oluşturan Çin ve Hindistan'daki yoksulluğun nispeten düzelmesi dünyanın sahip olduğu ortalamayı etkilemiştir (ILO, 2006: 44) Dünyanın yaşadığı küreselleşme sürecinde yoksulluk, eski doğu bloku ülkeleri ve batı Asya ülkelerinde çok fazla artmıştır (UN, 2008: 21). Birçok ülkenin sanayi toplumundan hizmet toplumuna geçiş süreci ile küreselleşme sürecinin başlangıcı aynı dönemde gerçekleşmiş, hizmet toplumuna geçiş küreselleşmenin bir sonucu olarak değerlendirilmiştir. Globalleşme, işgücünün sektörel dağılımını değiştirmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki toplumların tarım sektöründeki işgücünü azaltmıştır. OECD ülkelerindeki verilere bakıldığında ülkelerde sanayi istihdamı düşerken hizmet sektöründe istihdamın radikal bir artış gösterdiği görülmektedir (Temiz, 2004). Bu anlamda üzerinde durulması gereken esas konu, hizmet sektörünün özellikleridir. Esnek çalışma modellerinin yaygın olduğu, engelli, yaşlı, kadın, öğrencilerin istihdam edilmelerinin yüksek olduğu, evden ve uzaktan çalışmaya olanak sağladığı, esnek zamanlı fakat güvencesiz ve çok düşük ücretli çalışmanın yaygın olduğu hizmet sektöründe; küreselleşmenin getirdiği rekabet baskısı ve maliyet azaltmaya yönelik girişimlerin bu gelişmeleri hızlandırdığı düşünülmektedir (Alper, 2012: 215; Erdut, 2002:34). Küreselleşme, işsizlik olgusunu doğrudan etkilemektedir. Küresel krizlerle birlikte küreselleşmenin doğası gereği işsizliğin de küreselleştiğinden söz edilmektedir. Oluşan bir ekonomik kriz, hangi ülkede ve sektörde başlamış olursa olsun küreselleşmenin özelliği itibariyle sadece o ülkeyi veya sektörü etkilememekte, karşılıklı oluşan bağımlılık etkisi sonucu tüm sektörleri ve ülkeleri etkilemektedir.

Örneğin 2000'li yıllarda ortaya çıkan sonuçları özelinde küresel krizler olarak isimlendirilen bölgesel krizlerden Güney Doğu Asya Krizi veya finansal piyasaları etkileyen sektörel krizler işsizliği de küreselleştirmiştir (ILO, 2012). Küreselleşme, vasıfsız ve düşük ücretli işgücüne sahip çalışanları da olumsuz etkilemektedir. Üretim merkezlerinin düşük ücretli çalışanlarının yoğun olduğu ülkelere yönelmesi, direk yatırımları kendi ülkesine çekmeyi isteyen ülkelerin emek maliyetini azaltmaya yönelik politikalarını çalışanların ücretlerini esas alarak gerçekleştirmeye çalışılması, çalışanların pazarlık gücünü azaltmaya yönelik politikalar ile birleşince özellikle düşük ücretli çalışanları zarara uğramaktadır (Tokol, 2015). Küreselleşmenin getirmiş olduğu rekabet baskısı ve kriz beklentisi ile işverenlerin yeni istihdam sağlamak istememesi istihdam yaratmayan bir büyüme sonucuna yol açmıştır (Alper, 2012). Dolayısıyla küreselleşme sürecinin getirmiş olduğu ekonomik büyüme istihdam yaratamamıştır. Küreselleşme uluslararası işgücü piyasasını da etkilemiştir. Göçlerin savaşlar, kıtlık, çatışmalar ve bölgesel istikrarsızlıklardan dolayı olmasının yanında istihdam olanaklarının fazla ve yaşam koşullarının daha iyi olduğu ülkelerin çekici etkisi de uluslararası insan ve emek göçünü hızla arttırmıştır. Verilere bakıldığında 1990 yılında 154,2 milyon olan göçmen sayısı, 2013 yılında 231,5 milyona kadar yükselmiştir (Gezer, 2016:31). Günümüz sanayi toplumları kendi imkanları doğrultusunda bir endüstri ilişkileri sistemi yaratmıştır. Geliştirilen bu yapıda, devlet denetleyici, düzenleyici ve koruyucu olarak kural belirleyip koyan ve önemli kurumsal yapılar oluşturan aktör olarak görev yaparken, çalışanlar ve işverenler ise sendikaları aracılığıyla sistemin önemli bir belirleyicisi pozisyonunda yer almışlardır. Küreselleşme, bu sistemin işleyişini, doğrudan veya dolaylı olarak değiştiren etkilere sebep olmuştur. Bu etkilere taşeronlaşma uygulamalarının artması, bireysel ve toplu iş hukukunun esnek çalışmaya uygun olarak değiştirilmesi, özelleştirmelerden dolayı kamuda güvenceli işlerin azalması, çokuluslu şirketlerin toplu pazarlık görüşmelerinde taraf olarak bulunması örneklerinden bahsedilebilmektedir (Alper, 2012: 218). Küreselleşmenin sosyal güvenlik sistemlerine olumsuz etkisi daha çok gelişmekte olan ülkelerde görülmektedir. Bu ülkeler küreselleşmenin getirmiş olduğu rekabet endişesiyle bir maliyet olarak gördükleri sosyal güvenliğe yeterince kaynak aktarımı yapmamaktadırlar. Dünya nüfusunun yalnızca %27'si sosyal güvenlik sistemlerinden yararlanmaktadır. Herhangi bir sosyal güvenliği bulunmayan dünya nüfusunun oranı %40 iken asgari korumaya sahip nüfusun oranı ise %33'tür (ILO, 2016). Günümüzde, özellikle sosyoekonomik küreselleşmenin yaygınlaşması, sosyal devlet ve sosyal refah sistemlerini etkilemekte ve yeni sosyal sorunlara yol açmaktadır.

2. Sosyal Devlet ve Sosyal Refahın Özellikleri

Kavram olarak sosyal devlet ilk kez İngiltere’de Archbishop Temple tarafından kullanılarak refah devleti ile aynı anlamda kullanılmıştır. Fakat refah devletinin 1883 yılında Bismarck’ın sosyal sigorta sistemini kurmasıyla 1920’li yıllarda Almanya’da konuşulmaya başlanması, bu konuda bir çelişkiye sebep olmaktadır. Bundan dolayı refah devleti kavramının sadece ekonomik gelişimini tamamlamış ülkelerde kullanılabileceğini belirtenlerin yanında sosyal devlet ve refah devleti terimlerinin aynı anlamlarda kullanılabileceğini savunanlar da mevcuttur (Ela, 2007:3). Sosyal devletin ana hedefi piyasa ekonomisinin olumsuzluklarını ve eksikliklerini ortadan kaldırmaktır. Sosyal devlet, bu temel hedef için düzenleyici, girişimci müdahaleci ve yeniden dağıtımçı ve bir devlet yaklaşımıyla hareket eder. Ayrıca sosyal devlet yaklaşımı herhangi bir sınıf ve statü ayrımı yapmaksızın toplum içerisindeki bireylere belirli sosyal hizmetlere ulaşmalarını sağlar. Sosyal devlet, toplumun sahip olduğu sosyal refahı en yüksek seviyeye ulaştırmak için müdahalelerde bulunulmasını hedefleyen bir sistem olarak bilinmektedir. Refah devleti; piyasa aktörlerinin etkinliğini azaltmak amacıyla planlı bir şekilde kamu imkân ve güçlerinin kullanıldığı bir devlet yaklaşımı olarak da tanımlanmaktadır (Albayrak, 2017: 3). Sosyal devlet sınıflar, gruplar ve standartlar arasında ortaya çıkan dengesizlikleri izleyeceği yapıcı yollar ve birtakım yöntemlerle dengeye getirmeye çalışmakta, yoksulluğu azaltıcı önlemler olarak sosyal denge ve barışı sağlamaktadır (Doğan, 2008:47).

Hem sosyal devlet anlayışı hem refah devleti anlayışı olsun her iki kavram için de insan odaklı bir hizmet yaklaşımı benimsenmektedir. Bu açıdan insana yönelik hizmetler; kişisel hizmetler, bilgilendirme ve öneriler, koruyucu önlemler ve bakım hizmetleri olarak dört başlık altında değerlendirilmiştir. Bilgilendirme ve öneriler kategorisinde topluma yönelik eğitim, bilgilendirme seminerleri, topluma yönelik danışmanlık hizmetleri, kütüphane hizmetleri ve finansal öneriler yer almaktadır. Kişisel hizmetlerde bireysel danışmanlıklar, kişisel gelişim, rehabilitasyon, dini eğitim ve hastaların tedavisi gibi hizmetler yer almaktadır. Koruyucu önlemlerde ise olarak tüketici haklarını koruma, kanun yoluyla hak arama, afetlerin önlenmesi, halk sağlığı hizmetleri ve sosyal hizmetler gelmektedir. Son olarak bakım hizmetleri kategorisinde halk sağlığı ile bağlantılı bakım hizmetleri, refah düzeyini arttıran hizmetler, sosyal güvenlik hizmetleri, çocuk bakım hizmetleri, işsizliğin engellenmesinde aktif istihdam çalışmaları, kurumsal olarak toplumun sorunlu bireyelerine yönelik bakım hizmetleri, emeklilik için tedbirler ve bakım hizmetleri vardır (Zastrow, 2008: 7). İnsana yönelik hedeflenen bu hizmetlerin tümü sosyal ve refah devleti özelliğine sahip bir devletin çalışma alanına girmekte ve sosyal politikaların kapsamı içinde ele alınmaktadır. Sosyal devlet yaklaşımının

gerçek anlamda hayata geçirilmesi, ikinci dünya Savaşı'ndan sonra olmuştur. Sosyal devletin gelişim sürecinde, devletin ekonomik alana müdahalesinin iki ana sebebi söz konusudur. Buna göre ilk önce tam istihdamı sağlayarak ekonomik kalkınmayı yaratmaktır. İkinci amaçta ise hedeflenen ilk amaç için alt yapı yatırımlarını gerçekleştirme, temel sosyal hizmetlerin tüm toplumun bütün bireylerine ulaşmasını sağlamak, konut ve ulaştırma yatırımlarını arttırmak ve sosyal açıdan daha adil çıktılarına ulaşmak için gerekiyorsa kanunlarla yeni düzenlemelerin yapılması olmuştur (Sallan Gül, 2004: 150). Genel olarak sosyal devlet yaklaşımı toplumsal yönden refahın yükselmesinde önemli bir görevi yerine getirmektedir. Bunun için sosyoekonomik yardım ve desteklerin sağlanması için piyasalara doğrudan müdahale etmekte ve bundan ötürü sosyal devlet kavramı her ülkede farklı şekilde ortaya çıkan uygulamalar gerçekleştirilmektedir.

Sosyal politikanın gelişmeye başladığı ilk dönemlerde, sosyal refahın devlet ağırlıklı sağlanan bir olgu olmasından dolayı sosyal refah ve sosyal politika terimleri çoğunlukla birbirini karşılayan kavramlar olarak kullanılmıştır. Fakat günümüze baktığımızda toplum içindeki birçok bireyin refah ihtiyaçları; sivil toplum kuruluşları, yardım kuruluşları, piyasa ve gönüllü kuruluşlar, aile ve arkadaşlar gibi devlet dışı başka toplumsal yapılarla da sağlandığı görülmektedir. Böylelikle sosyal politika önemli bir inceleme ve araştırma alanı olarak bütün bu kurumların toplumun her kesiminin refahını nasıl etkilediğine odaklanmaktadır (Manning, 2011: 45). Sosyal refah, toplumda yaşayan tüm birey ve grupların temel ihtiyaçlarını gidermek ve sosyal sorunları çözmek için gerçekleştirilen toplumsal düzenlemelerin tümünü kapsamaktadır. Sosyal refahın sosyal hizmet ile olan birlikteliği incelendiğinde; sosyal refahın sosyal hizmete göre daha geniş bir kavram olduğu görülmekte ve aynı zamanda sosyal refah sosyal hizmeti de kapsamaktadır. Sosyal refahın temel amacı bir toplumda yaşayan tüm bireylerin ekonomik, sağlık, boş zaman ihtiyaçları ve sosyal bütün gereksinimlerini sağlamaktır. Dolayısıyla bütün sosyal hizmet uzmanları da sosyal refah alanında çalışmakta ve uygulamalar gerçekleştirilmektedir (Zastrow, 2013).

3. Küresel Neoliberalizmin Sosyal Refah ve Sosyal Hizmetlere Etkisi

Küreselleşmenin hız kazanmasıyla beraber sermayenin dolaşımı da uluslararası alanda serbestleşmiştir. Küresel bir boyut olarak serbest piyasa yapısını destekleyen neoliberalizm, esasında devlet müdahalelerinin olmadığı, iş kollarının ve işletmelerin kâr amacı hedefinde özel mülk sahiplerinin kısıtlamalarına maruz kalmadan, serbest biçimde yönetildiği ve işletildiği

liberalizm türünü ifade etmektedir (Oxford Learner's Dictionaries). Neoliberalizm, bir açıdan toplumun yeniden inşa sürecine odaklanmış toplumsal ve siyasal bir program olarak da tanımlanmıştır (Çoban, 2002:125). Neoliberalizm, birbirinden farklı gelişmişlik seviyeleri olan ülkelerde, her risk, rol ve sorumlulukların devletten alınıp piyasa yetkililerine devredilmesini ve bütün yeniden dağıtımçı yapıların ortadan kaldırılarak, bunun yerine piyasa merkezli rekabetin yerleştirilmesini amaçlamıştır (Theodore, Peck ve Brenner, 2012: 22). Neoliberalizm ideolojisi, küresel düzlemde devletin ekonomi ve kamu politikalarını etkileyerek ülkelerin kültürel, siyasi, hukuki, ekonomik, kentsel ve çevresel yapılarını piyasa odağı temelinde ekonomi-politik açıdan yönlendirmektedir. Uluslararası örgütler olan; Dünya Bankası, IMF ve Dünya Ticaret Örgütü gibi kuruluşların kontrolündeki ekonomik küreselleşme süreciyle birlikte yayılmıştır ve bu bahsi edilen uluslararası kuruluşların, devletlerin ulusal ekonomi ve kamu politikalarını etkileme imkanlarını yükseltmiştir (Heywood, 2010: 67-69). Neoliberalizmin esas amacı, özellikle ikinci Dünya Savaşından sonra küresel düzlemde artış gösteren devlet müdahalesi uygulamalarının aksine çevrilmesi olmuştur. Bundan dolayı neoliberalizm, düzenlemelerden sıyrılmış serbest piyasa kapitalizminin; verimliliği, refahı ve büyümeyi her yerde yükselteceği varsayımıyla devletin müdahale alanlarının kısıtlanmasını esas hedef olarak belirlemiştir (Heywood, 2010: 67-73). Neoliberalizmden önceki dönemde, her ne kadar belli bir sınır dâhilinde de olsa, devletlerin kamu politikalarını ve ekonomi politikalarını etkileme imkânı verilmiş olan IMF ve Dünya Bankası neoliberalizm sürecinde önemli ideolojik dönüşümler yaşamıştır. Bu uluslararası örgütler önceki dönemdeki görevlerinin tam tersi doğrultusunda görüşleri ve özellikle şirketlerin güçlendirilmesine odaklanan politikaları daha fazla önemsemeye başlamıştır (Harvey, 2005: 39-63). Küresel düzlemde, artış gösteren kriz sıklığı ve ekonomik kırılganlıklar açısından neoliberal politikaların maliyetlerinin görünenden de fazla olduğu görülmektedir. Örneğin; 1980-2016 yıllarını kapsayan dönemde, 50'den fazla yükselen piyasa ekonomisine yönelik sermaye girişlerinde yaklaşık 150 kez ani artış yaşandığı, bunların %20'sinin büyük finansal krizle sonuçlandığı ve üretimde ciddi düşümlere neden olduğu belirtilmektedir (Ostry, Loungani ve Furceri, 2016: 39). Neoliberalizmin odaklandığı hedefler; sermaye hareketlerinin kural dışılaştırılması, gümrük vergilerinin tamamen kaldırılması ve devletin bir işletme gibi idare edilmesi şeklinde ifade edilmektedir (Brenner ve Theodore, 2005). Bir açıdan klasik liberalizm her zaman siyasi özgürlükler ve ekonomiyi birbirinden ayrılmaz özgürlük alanları olarak değerlendirirken, neoliberalizmde ise yoğun anti-demokratik uygulamalara rastlanmıştır. Bu duruma örnek olarak neoliberalizmin Şili'de ABD destekli askeri darbe

yönetiminin uygulamaları ile hayata geçirilmiş verilmektedir (Thorsen ve Lie, 2007). Bundan ötürü, neoliberalizm birçok ideolojik görüşler tarafından radikal, anti-demokratik ve hoşgörüsüz bir makroekonomik yaklaşım olarak kabul edilmiştir (Ferguson, 2010). Dünyadaki 1970'li yıllarda meydana gelen küresel ekonomik krizler sonucu sosyal refah devletleri zarar görmüş ve artarak yaygınlaşan işsizlik, sosyal devletlere olan anlayışı da değiştirmiştir. Dünya'da devletin sosyal ve ekonomik alanlardaki rolünün azaltılmasını savunan neoliberal düşünceler yaygınlaşmıştır. Neoliberal politikalar, 1980'li yıllardan başlayarak günümüze kadar ülkelerin ekonomilerine yön vermektedir. Neoliberalizme göre devletin ekonomiye müdahalesinin azaltılması, sosyal harcamaların kısıtlanması, özel sektör ve serbest piyasanın savunulması ön plandadır. Bu durumun bir sonucu olarak sosyal devlet ve sosyal hizmetlerin uygulamaları olumsuz şekilde etkilenmektedir. Günümüzde özelleştirme politikalarının yaygınlaşması ve birçok ülke tarafından uygulanması, uluslararası kapitalin önündeki her türlü engelin ortadan kaldırılması ve küreselleşmenin kalkınma ve sanayileşme politikalarında belirleyici olması devletin küçülmesine sebep olmuştur. Neoliberalizmle birlikte, Dünya Bankası, Avrupa Birliği Birleşmiş Milletler, Uluslararası Para Fonu, Ekonomik İş birliği ve Kalkınma Örgütü, Avrupa Konseyi gibi örgütlerin sosyal düzenleme ve planlamalarda etkin oldukları bilinmektedir (Özaydın, 2008:169). Küreselleşme, 19. Yüzyıldan itibaren toplum ve devlet arasında oluşan eski sosyal sözleşmeyi ortadan kaldırmıştır (Şenkal, 2005). Dünya'daki yeni düzen ise zenginlerin refah düzeyini daha fazla arttırmak üzerine şekillenmiştir (Ertuna, 2005:238). Bazı araştırmacılara göre neoliberalizm; sosyal, çevresel ve ekonomik adaletsizliklerin ve şiddetin yaygınlaşmasının arkasındaki esas güç olarak değerlendirilmektedir (Hosken, 2016; Pease ve Nipperess, 2016). Neoliberalizm sosyal refah devletini aşındırarak; kamu hizmetlerinde süren kesintiler, aşırı iş yükü altındaki çalışanların hizmet kalitesinin düşürülmesi, sağlık hizmetlerine erişim sorunları, kamu eğitim sisteminin bozulması, çalışanların tükenmişliği ve kamu sisteminin başa çıkma kapasitesine yönelik genel güven eksikliği gibi sorunlara sebep olmaktadır (Ife, 2016: 21-22). Neoliberalizm, sosyal refah ve sosyal hizmetlerin harcamalarında kesinti anlamına gelir. Bunun sonucu olarak personel arasında rekabet güç hiyerarşilerin oluşması iş birliği ver ekip çalışması yerine bireyselleştirilmiş bir kontrol ve güvensizlik kültürü ortaya çıkmaktadır (Morley, 2004: 300). Bundan dolayı günümüzde sosyal refah, sosyal politika ve sosyal hizmetlerin geleceği ile ilgili önemli kaygılar söz konusudur. Küreselleşmeyle yaygınlaşan neoliberalizm, sosyal devlet ve sosyal hizmetlerde önemli dönüşüm ve değişimlere sebep olmaktadır.

Sonuç

Sosyal bir varlık olan insanlar, ekonomi dışında yaşamlarını sürdürebilmek için birçok farklı temel gereksinimlere daha ihtiyaç duymaktadır. Bir toplumun tüm ihtiyaçlarını karşılayacak en etkili mekanizma sosyal refah devletidir. Son zamanlarda küreselleşme ve refah devleti arasında doğrudan bir ilişkiden söz edilmektedir. Küreselleşme, günümüzün değişen koşullarında toplumlara bilim, sanat, teknoloji, turizm, spor, sağlık ve eğitim gibi alanlarda birtakım avantajlar sağlamaktadır. Fakat küreselleşmenin diğer taraftan insan yaşamına özgürlük ve demokratikleşme getirmekten öte yoksullaşma, tüketim kültürünü toplumların merkezine alma, ülkeler ve bölgeler arası gelir dağılımlarında eşitsizlik, yoksulluk, işsizlik, sosyal güvencelerin azalması ve göç sorunlarını getirdiği bilinmektedir. Neoliberalizm ideolojisi devletin küçültülmesini ve kamu hizmetlerinin özelleştirilmesini ileri sürmektedir. Böylece devletin sosyal harcamaları azaltması ve serbest piyasa hakimiyeti söz konusudur. Bu görüşün olumsuz çıktısı ise insanı bir piyasa ürünü olarak ele almasıdır. Tarihsel süreçten bugüne bakıldığında neoliberal politikalara karşın sosyal devlet harcamalarında genel bir artış eğiliminin devam ettiği gözlenmiştir. Fakat bu artışların dünya genelinde adil olmadığı bilinmektedir. Sosyal devletin; sağlık, sosyal güvenlik, eğitim ve yoksullukla mücadele etme gibi değişik alanlarda önemli sorumlulukları vardır. Devletin bu sorumluklara yönelik gerçekleştirdiği harcamalar sosyal özellikli kamu harcamaları olarak ifade edilmektedir. Kamu mekanizması, insanların karşılaştığı ve karşılaşıcağı olası risklere karşı korumak ve sosyal refahı yükseltmek maksadıyla sosyal harcamalar gerçekleştirmektedir. Küreselleşen dünyamızda, devletlerin daha fazla sosyal alanda etkin olması ve toplumun refahını arttırmak için sosyal hizmetlere yönelik yatırımlarını arttırması gerekmektedir. Sosyal politikaların oluşturulması, planlama ve uygulama aşamasında sosyal hizmetler alanı daha fazla görünür olmalıdır. Politika yapıcılara sosyal hizmet disiplininin araştırma ve bilgilerinin daha fazla kaynak olması önem arz etmektedir. Devletin sunmuş olduğu sosyal hizmetlerin uygulanması için kamuda daha fazla sosyal hizmet uzmanı istihdam edilmelidir.

Kaynakça

- Aktel, A. (2001). Küreselleşme Süreci ve Etki Alanları. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(2), 193-202.
- Albayrak, E. (2017). *Sosyal Devlet Modelleri: Sosyal Demokrat Model, İsveç-Norveç Örneği*. Sosyal Çalışma Dergisi, 1(1), 64-100.
- Alper, Y. (2012). *Sosyal Politika*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, Yayın No: 1477.
- Altan, Ö.Z. (2003). *Sosyal Politika*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, Yayın No:1477.
- Ar, N. (2007). *Küreselleşme Sürecinde Türkiye’de Ücretlerin Gelişimi*. Ankara: Kamu-İş
- Bauman, Z. (2021). *Küreselleşme*. A. E. Pilgir (Çev.). İstanbul: Ayrıntı.
- Bayar, F. (2008). Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşme Sürecinde Türkiye. *Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi*, (32), 25-34.
- Bayar, F. (2008). Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşme Sürecinde Türkiye. *Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi*, (32), 25-34.
- Baykal, H. ve Baykal, T. (2014). Küreselleşen Dünya’da Çevre Sorunları/Küreselleşen Dünyada Çevre Sorunları. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(9), 1-17.
- Bedir, E. (2012). Sosyal Politikaya İlişkin Genel Bilgiler ve Sosyal Politikanın Araçları. A. O. Oral ve Y. Şişman içinde, *Sosyal Politika* (s.1-7). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Brenner, N. (1999). Beyond State-Centrism? Space, Territoriality, And Geographical Scale In Globalization Studies. *Theory And Society*, 39-78.
- Brenner, N. ve Theodore, N. (2005). Neoliberalism And The Urban Condition. *City*, 9(1), 101-107.
- Cavusgil, S. T., Knight, G., & Riesenberger, J. 2020. *International business: The new realities*. Harlow, U.K.: Pearson Education.
- Çoban, A. (2002). *Küreselleşmeye Karşı Olmak: Olanaklar ve Sınırlılıklar*; “Praksis/ Küreselleşme Emperyalizm: Ne Yapmalı, Nasıl Direnmeli?”, Say:7, Yaz, s. 117-164.
- Doğan, Y. (2008). Türkiye’de Sosyal Devlet Harcamalarının Gelişimi (1980-2006). Yüksek Lisans Tezi. Trakya Üniversitesi: Edirne.
- Duman, M. Z. (2011). Neoliberal Küreselleşmenin Zaferi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(1), 667-700.
- Dumenil, G., Levy, D. (2009). *Kapitalizmin Marksist İktisadi*. Selin Pelek (Çev.). İstanbul: İletişim.
- Ela, E.D. (2007). *Sosyal Devlet Anlayışındaki Değişikliklerin Türkiye’de Uygulanan İstihdam Politikalarına Etkisi*. Gazi Üniversitesi: Ankara.

- Elçin, A. B. (2012). *Küreselleşmenin Tarihçesi*. Ankara: Ayraç Yayınevi.
- Erdut, Z. (2002). *Küreselleşme Bağlamında Uluslararası Sosyal Politika ve Türkiye*. İzmir: Dokuz Eylül Yayınları.
- Ertuna, Ö. (2005). *Kapitalizmin Son Direnişi*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Ferguson, J. (2010). The Uses of Neoliberalism. *Antipode*, (41),166-184.
- Friedman, T. L. (2000). *Küreselleşmenin Geleceği. Lexus ve Zeytin Ağacı*. E. Özsayar (Çev.) İstanbul: Boyner Holding Yayınları.
- Fukuyama, F. (1999). *Tarihin Sonu ve Son İnsan*. Z. Dicleli (Çev.). İstanbul: Gün Yayıncılık.
- Gezer, G. (2016). *Toplumsal Hareket Sendikacılığı ve Türkiye'ye Yansımaları*. Basılmamış Doktora Tezi, Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Göngen, M. A. (2013). Küreselleşmenin Ekonomik Boyutu Küreselleşmeyi Yöneten Üç Ana Kurum: IMF, Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2013(29), 117-134.
- Gülmez, M. (2000). *Uluslararası Sosyal Politika*. Ankara: TODAE.
- Haan, A. (2007). *Reclaiming Social Policy*. New York: Palgrave Macmillan.
- Harvey, D. (2005). *A Brief History of Neoliberalism*. Oxford University Press: New York.
- Held, D., McGrew, A. (2007). *Globalization theory: Approaches and controversies*. Globalization theory: Approaches and controversies. Cambridge: Polity Press, p.1-24.
- Heywood, A. (2010). *Siyasi İdeolojiler: Bir Giriş*. Ankara: Adres Yayınları.
- Hosken, N. (2016). *Social work, class and structural violence of poverty*. In B. Pease, S. Goldin-gay, N. Hosken, ve S. Nipperess (Eds.), *Doing critical social work: Transformative practices for social justice* (pp. 104-119). Crows Nest, new South Wales: Allen ve Unwin.
- Ife, J. (2016). *Community development in an uncertain world* (2nd ed.). Port Melbourne, Victoria, Australia: Cambridge University Press.
- ILO. (2006). *Adil Bir Küreselleşme, Herkes İçin Fırsatlar Yaratılması*. ILO Küreselleşmenin Sosyal Boyutu Dünya Komisyonu, Geneva.
- ILO. (2011). *Social Protection Floor. For a Fair and Inclusive Globalisation*, Interntional Labor Organisation, Genova.
- ILO. (2012). *World Social Security Report: Providing Coverage in Times of Crisis and Beyond, 2010-2011*. Interntional Labor Organisation, Genova.
- Karataş, K. (2001b). Sosyal Devlet Tartışmaları. *Sosyal Hizmet '96 Sempozyumu: Toplumsal Gelişme ve Değişme Sürecinde Sosyal Hizmet* (s.274-280). Ankara: T.C. Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu ile Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Ortak Yayını.

- Khursheed, L. (2023). Digital Diplomacy and Globalization. *Pakistan Horizon*, 76(3), 61-74.
- Koray, M. (2007). Sosyal Politikanın Anlamı ve İşlevini Tartışmak. *Çalışma ve Toplum*, 2007(4), 19-55.
- Manning, N. (2011). *Toplumsal ihtiyaçlar, toplumsal sorunlar*. Alcock, P., May, M., Rowlingston, K. (Ed.), toplumsal refah ve esenlik N. Kuramlar ve uygulamalar (44-54) içinde. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Marx, K. (1999). Grundrisse Ekonomi Politigin Eleştirisinin Temelleri, 1857-58. İstanbul: Sol Yayınları.
- Morley, C. (2004). Critical reflection in social work: A response to globalisation? *International Journal of Social Welfare*, 13(4), 297-303.
- Olgun, H. (2006). Küreselleşme Kavramı ve İçeriğine Genel Bir Bakış. *Sosyoekonomi*, 3 (3), 141-152.
- Ostry, J. D., Loungani, P. ve Furceri, D. (2016). Neoliberalism: Oversold? Instead of Delivering Growth, Some Neoliberal Policies Have Increased Inequality, in Turn Jeopardizing Durable Expansion. *Finance & Development*, (53), 2.
- Oxford Learner's Dictionaries. (ts.). *Neoliberalism*. Oxford Learner's Dictionaries. <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/neoliberalism>. Erişim Tarihi: 13.05.2023.
- Özaydın, M. M. (2008). Küresel Etkilerle Şekillenen Sosyal Politika Anlayışı Ekseninde Sosyal Politikaların Geleceğini Tartışmak. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(1), 163-180
- Özkan, A. (2006). Küreselleşme Sürecinin Medya ve Kültür Üzerindeki Etkileri. İstanbul: Tasam Yayınları.
- Pease, B. ve Nipperess, S. (2016). Doing critical social work in the neoliberal context: Working on the contradictions. In B. Pease, S. Goldin-gay, N. Hosken, ve S. Nipperess (Eds.), *Doing critical social work: Transformative practices for social justice* (pp. 3-24). Crows Nest, new South Wales: Allen ve Unwin.
- Pierson, C. (1998). Contemporary Challenges to Welfare State Development *Political Studies*, Issue:XLVI, s.777-794.
- Sallan Gül, S. (2004). *Sosyal Devlet Bitti, Yaşamın Piyasa*. İstanbul: Etik Yayınları.
- Stiglitz, J. (2003). *Globalization and its discontents*. New York: W.W.Norton Company.
- Şenkal, A. (2005). *Küreselleşme Sürecinde Sosyal Politika*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Temiz, H.E. (2004). *Küreselleşmenin Sosyal Boyutları ve Türkiye Açısından Etkileri*. İzmir: Birleşik Metal İşçileri Konfederasyonu.
- Theodore, N., Peck, J. ve Brenner, N. (2012). *Neoliberal Urbanism: Cities and the Rule of Markets*. çev. Şerife Geniş. *İdeal kent*, C. 3, S. 7. ss. 21-37.

- Thompson, N. (2013). *Kuram ve Uygulamada Sosyal Hizmeti Anlamak*. Ö. Can-kurtaran Öntaş ve B. Hatipoğlu Eren (Çev.) Ankara: Dipnot Yayınları
- Thorsen, D. E. ve Lie, A. (2007). *What is Neo-Liberalism?* University of Oslo, Department of Political Science.
- Tokol, A. (2015). *Endüstri İlişkileri ve Yeni Gelişmeler*. Bursa: Dora Yayınevi.
- Toprak, A. R. ve Çelik, H. (2022). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarında Metaforik Algı Bağlamında Küreselleşme. *Turkish Studies Education*, 17(5), 959-973.
- Tuna, O.ve Yalçıntaş, N. (1981). *Sosyal Siyaset*. İstanbul: Der Yayınları.
- Tuncel, G. (2017). Sosyal Bilgiler Dersinde Karikatürlerle Küresel Isınma Eğitimi Üzerine Örnek Bir Çalışma. *Marmara Coğrafya Dergisi*, (35), 87-94.
- Turner, B. S. ve Khonder, H. H. (2019). *Küreselleşme: Doğu ve Batı* (Çev. S. Özdemir). Ankara: Koyusiyah Yayıncılık.
- UN. (2008). *Development and Globalization: Facts and Figures*, United Nations on Trade and Development.
- Uslu Çetin, O. (2015). Küreselleşmenin Eğitimin Farklı Boyutları Üzerindeki Etkileri. *Çağdaş Yönetim Bilimleri Dergisi*, 2(1), 75-93.
- Wijaya, H. (2023). Human Personality in the Era of Globalization from Da'wah Perspective. *Journal of Syntax Transformation*, 4(6), 25–36.
- Wood, E. M. (2006). *Sermaye İmparatorluğu*. S. Oğuz (Çev.). Ankara: Epos Yayınları.
- Zastrow, C. (2008). *Introduction to Social Work and Social Welfare, Empowering People*. Thompson/Brooks/Cole Pub: Canada.
- Zastrow, C. (2013). *Sosyal Hizmete Giriş*. Nika Yayınevi: Ankara.

